ДЕМОКРАТИЧНЕ СУСПІЛЬСТВО 15.12.2025 | Деніел Ангус

Паніка чи політика?

Заборона соцмереж в Австралії не захистить підлітків, вона просто показує, у кого влада. Європа має обрати інший шлях.

Деякі соціальні мережі в Австралії тепер зобов'язані вживати належних заходів для запобігання реєстрації акаунтів особами віком до 16 років. Уряд стверджує, що ця реформа захистить молоде покоління від булінгу, тривоги і «втрати дитинства».

Це прояв глобальної паніки на тему смартфонів і молоді.

Насправді все глибше. Вікове обмеження – тупий інструмент старих, уже існуючих медіа, зроблений з крихких доказів і обмеженого визначення шкоди. Уможливлює його застосування той факт, що соцмережі справді мають недоліки. Тож є шанс задовольнити стурбованих батьків, але водночас ризик виключити молодь з розмови про її ж життя.

Це стара політична схема. Як і Кодекс переговорів з медіа 2021 року, вікова заборона явно в інтересах традиційних медіа Австралії. Тоді традиційні медіа Австралії активно лобіювали закон, що змушував такі платформи, як Google і Facebook, платити за новини, подаючи це як двобій «техногігантів і демократії». Насправді була політична угода: уряд підтримав збиткові бізнес-моделі, а преса почала ідеологічну війну проти платформ.

Тепер головний злочинець той самий, але історія дещо інша: соцмережі звинувачують не в загрозі журналістиці, а в шкоді дітям. Простий наратив. Яскраві заголовки. Гра на батьківських тривогах. Для уряду – можливість говорити про рішучі дії проти великих технологічних компаній.

Власне, соцмережі самі зробили себе легкою мішенню. За багато років гіганти в цій сфері втратили довіру широкого загалу. Слабка модерація, непрозорі алгоритми, нездатність гарантувати безпеку та постійні акції залучення позбавили їх соціального капіталу. Тепер

вся галузь вважається недбалою, ба навіть хижацькою.

Але заборона – неправильна відповідь на складне питання.

Заборона просто відріже молодь від важливих соціальних просторів. Вона не усуває причини проблеми.

Шкода від соцмереж реальна, але часто не зовсім зрозуміла або перебільшена. Прямих доказів зв'язку між смартфонами і підлітковою депресією немає. Булінг в інтернеті трапляється, але він трапляється і в реальному житті. «Втрачене дитинство» – так, це звучить пафосно. Але дитинство тепер включає життя онлайн: друзів, навчання, ідентичність, ігри. Заборона просто відріже молодь від важливих соціальних просторів. Вона не усуває причини проблеми й не враховує, як змінилося дитинство та використання медіа дітьми.

Уряд прикривається апеляціями до здорового глузду. Міністри говорять до батьків. Але тих, кого це стосується передусім, навіть не спитали. Недавнє опитування 17 тис. австралійських підлітків, проведене ABC, показало, що лише 9 відсотків підтримують цю заборону. Більшість вважає її патерналістською і відірваною від реальності. Вони побоюються бути відрізаними від друзів, культури й мереж підтримки. А ще розуміють, що кожен підліток зможе обійти перевірку віку або швидко знайти альтернативну платформу.

Спосіб зробити соцмережі безпечнішими є: прислухатися до молоді. В наших власних дослідженнях і дослідженнях наших колег молоді австралійці чітко окреслили реформи, які зроблять платформи комфортнішими не тільки для неповнолітніх, а для всіх. Їхні ідеї зрозумілі, практичні та перегукуються з думками експертів і громадськості.

Вони хочуть потужніші інструменти для боротьби зі зловживаннями. Хочуть більшої прозорості. Чітких пояснень, коли саме видаляється контент або обмежуються акаунти, щоб розуміти правила, а не почуватися покараними безпідставно.

Вони хочуть, щоб конфіденційність була початковим налаштуванням, а не додатковим, щоб збір даних мінімізували, а вибір поважали. Хочуть мати реальну можливість висловлюватися. Хочуть, щоб платформи прислухалися до їхніх проблем, тестували нові функції за участі молоді і реагували на відгуки, а не нав'язували правила зверху. Словом, вони хочуть, щоб соцмережі дбали про їхній

комфорт, самовираження і соціалізацію, а не тільки про показники залученості.

Це прості ідеї. Вони стосуються бізнес-моделі. Дають вибір. Передбачають не покарання молодих користувачів, а зміну системи. Австралійська модель нічого з цього не робить. Вона залишає систему такою, як є, і тільки відштовхує підлітків від прав та інструментів безпеки.

Попередження для Європи

Європі варто взяти це до уваги. Деякі лідери вже хвалять Австралію за сміливість. Та хвиля вікових заборон мало що виправить: вона принесе суворі правила, але не реальні зміни в роботі соцмереж.

Це також боротьба за владу в малих демократіях. Старі медіа в Австралії і досі формують порядок денний. Вони представляють платформи як загрозу і впливають на політику. Технологічні компанії нині в скруті. Вони стикаються з гнівом громадськості та тиском з боку законодавців. Погані безпекові показники роблять їх легкою мішенню для критики.

Але якщо політики справді хочуть допомогти молоді, то потрібні не заборони. Потрібні інвестиції в послуги для молоді. Потрібна якісна технічна освіта. Потрібно підтримувати сім'ї та школи. Врешті, потрібно ставитися до підлітків як до громадян, чиї думки варті уваги.

Соцмережі нині є невід'ємною частиною молодіжної культури, бо забезпечують увагу і спілкування. Підлітки використовують їх для формування своєї ідентичності та пошуку підтримки. Вони вчаться в однолітків, обговорюють мистецтво, агітують за зміни. А ще – збираються в групи, щоб менше почуватися самотніми. Закон, що обмежує доступ, може зменшити деякі негативні наслідки, але й позитивні теж. Молоді люди більше не довіряють традиційним медіа, які говорять від їхнього імені. Вони знаходять себе в інтернеті і стежать за новинами через творців контенту й друзів, а не через застарілі газети й телебачення.

Є ще одна проблема: непрозорість. Неможливо покращити платформу, якщо не видно, як вона працює. Компанії роками відмовляли в доступі до даних для проведення досліджень. Ми не бачили, як саме алгоритми поширюють шкідливий контент, як ухвалюються важливі рішення про модерацію, як монетизується увага. Перевіряльники та громадські організації працювали в

темряві, живлячись крихтами, які встигали зібрати розумні колеги.

Європа на роздоріжжі. Вона може стати лідером в сфері кіберправ або змарнувати всі шанси.

Європа це змінила. GDPR дав людям право на їхні ж дані. Він дозволив доступ, виправлення та видалення. Закон про цифрові послуги (DSA) підкріпив це рішення. Він змушує великі платформи надавати дані уповноваженим перевіряльникам, він вимагає аудиту ризиків і оприлюднення інформації. Цими інструментами вдалося прорубати в чорній скрині віконце.

Цей доступ необхідний. Він дозволяє розуміти, як платформи формують політику та культуру. Він допомагає бачити, коли і як поширюється шкідливий контент. Він дозволяє перевірити, чи працює «безпека за задумом». Це основа для того, щоб громадськість могла притягати платформи до відповідальності.

Але нині це досягнення під загрозою. Єврокомісія запропонувала реформу Digital Omnibus, яка може послабити деякі частини GDPR і дозволити компаніям відмовляти в доступі до персональних даних для перевірки. Це покладе край «донорству даних», коли користувачі вирішують надати дані для публічних перевірок. Великий крок назад.

Якщо реформу приймуть, для нас це буде справжня поразка. Перевіряльники втратять інструменти для відстеження шкоди. Чорна скриня закриється. Це має непокоїти всіх, хто хоче комфортного кіберпростору. Без даних ми не зможемо помічати шкоду. Не зможемо виявляти схеми зловживань. Не зможемо бачити, як просувають одні типи контенту і приховують інші. Соцмережі знову зможуть замовчувати й заплутувати.

Ідеї реформ, що їх висловлюють підлітки, гарні, але тільки за умови прозорості. Контроль над каналом не має значення, якщо все одно не видно, що саме канал робить. Безпекові інструменти потрібні, але ми маємо бачити, що вони працюють. Контроль допомагає робити вибір, але потрібна впевненість, що він приносить позитивні зміни. Це можливо завдяки перевіркам і громадському нагляду.

Європа на роздоріжжі. Вона може стати лідером в сфері кіберправ або змарнувати всі шанси. Вікова заборона в Австралії – приклад того, як страх може спонукати до ухвалення необґрунтованих політичних рішень. Також вона свідчить, що дискурс і досі

формують застарілі медіа.

Питання просте: ми хочемо, щоб підлітки не користувалися соцмережами чи щоб соцмережі працювали на підлітків? Перший варіант дає нам заголовки. Другий дає вибір.

Австралія обрала заголовки. Інші можуть обрати майбутнє. Для цього ми повинні слухати молодь, приділяти їй увагу та відкрити платформи для публічного перегляду. Тільки тоді соцмережі будуть асоціюватися з культурою, спілкуванням і взаємодопомогою, а не панікою.

Переклад з англійської Дар'ї Прусенко

Деніел Ангус

Професор Деніел Ангус (Daniel Angus) – директор Центру досліджень цифрових медіа Квінслендського технологічного університету (QUT) і головний дослідник Центру передового досвіду ARC з автоматизованого ухвалення рішень та соціології, провідний експерт з цифрових медіа, штучного інтелекту та соціології. Деніел консультує уряд, промисловість і громадськість в питаннях доказових підходів до цифрової політики і має численні публікації як в академічних, так і в загальнодоступних виданнях.